

in memoriam

U SPOMEN NA JACQUESA LE GOFFA (1924. – 2014.)

Jacques Le Goff, jedan od najpoznatijih povjesničara srednjega vijeka, preminuo je 1. travnja 2014. u Parizu. Rođen je 1924. godine u Toulonu, završio je École normale supérieure, a usavršavao se u trima različitim, ali komplementarnim europskim središtima – Pragu, Oxfordu i Rimu. Sveučilišnu karijeru započeo je u École des hautes études en sciences sociales, uz bok povjesničara Fernanda Braudela. Svoj životni opus posvetio je istraživanju srednjega vijeka na tragu škole *Annales*. Le Goff se smatra učenikom slavnoga Marca Blocha, jednog od utemeljitelja te struje u historiografiji, koja je od tridesetih godina 20. stoljeća izvršila velik utjecaj na interes, metode i ciljeve povijesne znanosti. Le Goffa smještaju u treću generaciju *Anala*, zajedno s imenima kao što su Michelle Vovelle, Pierre Cheanu, Georges Duby.

Iz njegova velika opusa, u kojem su neki od naslova doživjeli uspjeh pravih bestselera, izdvojimo: *Marchands et banquiers au Moyen Âge* (1956.), *Les Intellectuels au Moyen Âge* (1957.), *La civilisation de l'Occident médiéval* (1964.), *Pour un autre Moyen Âge. Temps, travail et culture en Occident* (1977.), *La Naissance du purgatoire* (1981.), *L'apogée de la chrétienté. v. 1180-v. 1330* (1982.), *L'imaginaire médiéval* (1985.), *La bourse et la vie. Economie et religion au Moyen Age* (1986.), *Histoire de la France religieuse* (1988.–1992.), *Saint Louis* (1996.), *Saint François d'Assise* (1999.), *Un long Moyen Âge* (2004.)

Ovdje nije moguće upustiti se u analizu bilo kojega od navedenih djela. Spomenimo njegovu analizu srednjovjekovnog intelektualca kojega promatra u odnosu na Crkvu, urbanitet, samostanske skriptorije, sveučilišta, pravnike i pjesnike. Uz analizu klasičnih tekstova i izvora, Le Goff se među prvima posvetio proučavanju mentaliteta. Zanimao se za srednjovjekovnu antropologiju. Njegovo poimanje povijesti jest shvaćanje da je ono u pokretu. Ovaj francuski medievalist donio je mnoštvo dokaza da mračni »srednji vijek« nije uopće postojao te je nastojao dokazati suprotno: srednji je vijek svojim izumima otvorio put renesansi i prosvjetiteljstvu. Zauzimao se za to da se povijest proučava i poučava uz geografiju jer je veza dviju disciplina, prema njemu, neporeciva s obzirom na to da je i društvo ustrojeno na načelu prostora i vremena.

Ta je veza geografije i povijesti vidljiva i u njegovu djelu o svetome Franji Asiškome. S jedne strane brdo s gradom kao središtem trgovačkog i političkog života; s druge udaljenost i samoća osame Carceri, simbol novog oblika redovničkog života koje dolazi s franjevaštvom. Priroda koja okružuje crkvu sv. Damjana Le Goffu je simbol duhovne ekologije

koju Franjo promiče. U tamošnjoj je geografiji uočio vidljivo utjelovljenje povijesnog procesa koji je ondje započeo.

Le Goff je bio zainteresiran za kolektivna ponašanja svakodnevice, za marginalne skupine, za odnos pučke i visoke kulture. Zbog prikaza života francuskog kralja Luja IX. i Franje Asiškoga pripisuju mu se zasluge za oživljavanje žanra biografije. Zanimala ga je materijalna kultura puka, njegova odjeća, hrana, ponašanje, običaji. I u poznim godinama radio je i objavljivao zapažena djela poput rada o Jakovu iz Varazzea i njegovoj *Legendi aurei* (2011.).

Kao što se iz naslova koje smo donijeli može vidjeti, prisutnost kršćanstva i Crkve vrlo su učestali u Le Goffovu opusu. No on nije bio vjernik. Odgojen je u braku katoličke majke i antiklerikalnog oca, a od vjere se udaljio u mladosti. S aspekta katoličke teologije, najproblematičnije je Le Goffovo djelo, bez sumnje, »Nastanak čistilišta«. U tome radu, izdanom 1981., ovaj povjesničar zastupa tezu da je čistilište nastalo koncem 12. stoljeća, između 1170. – 1180., kada se pojam *purgatorius*, do tada korišten kao pridjev (*ignis purgatorius*, *poenae purgatoriae*, *loca purgatoria*), počeo rabiti kao imenica, zadobivši tako kategorije mjesta i vremena. Le Goff se poziva na svetog Bernarda iz Clairveauxa i njegovu 42. propovijed iz *De diversis*, koju atribuirao njegovu subratu Nikoli. Sve to autor stavlja u vezu s navodnim nastojanjem Crkve da pridobije političku korist uvećavajući duhovnu vlast nad vjernicima, pribavljajući materijalnu korist oprostima, zaključujući da su upravo bankari od svega toga imali najveću korist. Izgleda da je Le Goff olako od fenomenološkog opisa čistilišta prešao u domenu teologije da bi ondje donio zaključke od teološkog značenja. Nije uzeo u obzir činjenicu da je tijekom cijele crkvene povijesti postojala molitva Crkve za pokojnike.

Le Goff je bio dopisni član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti od 2000. godine. Kada je godinu dana ranije ista ustanova izdala prvi svezak u nizu »Hrvatska i Europa«, upravo je on za englesko i francusko izdanje napisao uvod o hrvatskom ranom srednjem vijeku. Na hrvatskom su jeziku objavljena njegova djela: *Intelektualci u srednjem vijeku*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1982.; *Srednjovjekovni imaginarij*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 1993.; *Civilizacija srednjovjekovnog Zapada*, Golden marketing, Zagreb, 1998.; *Za jedan drugi srednji vijek. Vrijeme, rad i kultura na Zapadu*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2011.; *Stara i naša Europa*, Matica Hrvatska, Zagreb, 2004.

Teško je procijeniti koliko je još danas u javnoj percepciji dominantan stav o »mračnom srednjem vijeku«, no zasigurno je u raskrinkavanju takvoga mišljenja i revalorizaciji toga razdoblja važnu, usudujem se reći nezaobilaznu ulogu, u drugoj polovici 20. stoljeća imao upravo Jacques Le Goff, zahvaljujući stilu i populariziranju medievalističkih tema u široj javnosti. Negativan stav spram srednjega vijeka pojavio se od reformacije, potom su ga historiografi prosvjetiteljstva dodatno radikalizirali naturalističkim i često protukršćanskim poimanjem povijesti: svjetlu razuma i progresu oni su suprotstavljali »mrak« srednjega vijeka. U romantizmu se u velikoj mjeri započelo s revalorizacijom srednjega vijeka. Jacques Le Goff u 20. će stoljeću ostaviti vrijedan trag u nizu povjesničara angažiranim oko vrednovanja srednjega vijeka, a njegova umješnost pokazuje se u sposobnosti da, ne bježeći od prikaza negativnih aspekata toga povijesnog razdoblja, ukaže na velik kulturni, ekonomski, vjerski i intelektualni napredak na čijem se temelju formirala moderna europska civilizacija i bez kojega bi bilo nezamislivo današnje moderno društvo. Ovaj svestrani

intelektualac zastupao je tezu o »dugom srednjem vijeku« koji od kasne antike (3. – 5. stoljeće) traje sve do 18. stoljeća i industrijske revolucije. Na povijesna razdoblja, tvrdi Le Goff, mnogo više od iznenadnih ratnih ili revolucionarnih događaja, utječu dugi i naoko nevidljivi, ali trajni procesi. Na tragu svojega učitelja Marca Blocha, on povijesnu znanost usmjerava na promatranje prošlosti kao dugog trajanja (*longue durée*) umjesto događajne povijesti (*histoire événementielle*).

Le Goffova je odlika da se kao odgovoran intelektualac angažirano upuštao u društvene rasprave oko čitavoga niza pitanja. Na taj je način pomogao suvremenom čovjeku u promišljanju o korijenima današnje Europe i moderniteta otkriti nezaobilaznu vrijednost srednjovjekovlja.

Marko Medved